

ถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.)

นายวิจิตร สุภาจันทร์
ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่ม
ประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร
อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

สำนักงานเกษตรจังหวัดอำนาจเจริญ

ประเด็นการถอดบทเรียนศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) ปี ๒๕๖๓
จังหวัดอำนาจเจริญ

๑. ประวัติความเป็นมา

๑.๑ เกษตรกรต้นแบบ

ชื่อ - สกุล	นายวินิจ สุภจันทร์
วัน/เดือน/ปีเกิด	๘ ธันวาคม ๒๕๐๕
อายุ	๕๘ ปี
ที่อยู่	บ้านเลขที่ ๔ หมู่ ๙ บ้านโคกกลาง ต.นาเวียง อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ
เบอร์โทรศัพท์	๐๙-๓๕๕๔-๑๓๖๖
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษาชั้นปีที่ ๔ โรงเรียนบ้านโคกกลาง มัธยมศึกษาปีที่ ๓ (การศึกษานอกโรงเรียน)
สถานภาพครอบครัว	สมรสกับ นางมณฑา สุภจันทร์ มีบุตรธิดา ๒ คน บุตรชาย ๑ คน ๑. นายภานุวัตร สุภจันทร์ (บุตรชาย) ๒. นางสาวลัทธินดา สุภจันทร์ (บุตรสาว) ๓. นายสมชัย เหนือโชติ (บุตรชาย)
แรงงานในภาคการเกษตร	๔ คน

๑.๒ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

ข้อมูลที่ตั้ง

ที่ตั้งศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร(ศพก.) อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งอยู่ที่ หมู่ ๙ บ้านโคกกลาง ต.นาเวียง อ.เสนางคนิคม จ.อำนาจเจริญ ๓๗๒๕๐ ตั้งอยู่ระหว่างพิกัด X ๔๕๕๓๗๖ ถึง ๔๕๕๘๘๗ และพิกัด Y ๑๗๗๔๖๕ ถึง ๑๗๗๔๙๔ Zone ๔๘P อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๑๔๒ เมตร

ข้อมูลทรัพยากรดิน

นายวินิจ สุภจันทร์ มีพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ๕๑ ไร่ ดังนี้

๑. พื้นที่เกษตรกรรม จำนวน ๔๐ ไร่ ได้แก่

- นาข้าว มีเนื้อที่ ๓๕ ไร่ (คิดเป็นร้อยละ ๕๖)
- ไม้ยืนต้น พืชผัก ไม้ผล มีเนื้อที่ ๕ ไร่ (คิดเป็นร้อยละ ๘)
- พืชผักสวนครัว มีเนื้อที่ ๒ ไร่

๒. พื้นที่แหล่งน้ำ/บ่อปลา มีเนื้อที่ ๑๐ ไร่ (คิดเป็นร้อยละ ๑๖)

๓. พื้นที่อนุรักษ์เป็นป่าธรรมชาติ จำนวน ๑๑ ไร่ (คิดเป็นร้อยละ ๑๘)

๔. พื้นที่อยู่อาศัย (เป็นพื้นที่บริเวณเดียวกับพื้นที่คอกปศุสัตว์) มีเนื้อที่รวม ๑ ไร่ (คิดเป็นร้อยละ ๒)

ดินเป็นกรดจัดมาก การระบายน้ำดีถึงดีปานกลาง ความอุดมสมบูรณ์ดินต่ำ สภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนลาดเล็กน้อย ความลาดชัน ๐ - ๕ % มีลำห้วยธรรมชาติอยู่ในพื้นที่คือ ลำห้วยสะแบก ซึ่งสามารถใช้น้ำได้เฉพาะในฤดูฝน มีกลุ่มชุดดินที่พบในพื้นที่ จำนวน ๓ กลุ่ม รายละเอียด ดังนี้

๑) กลุ่มชุดดินที่ ๑๘ ชุดดินหนองบุนนาค ที่มีดินบนเป็นดินร่วนเหนียวปนทราย พบศิลาแลงอ่อนในดินล่าง ความลาดชัน ๐-๒ เปอร์เซ็นต์ เป็นดินลึกมาก และไม่มีการกร่อนของดิน

๒) กลุ่มชุดดินที่ ๓๖ ชุดดินคง ที่มีดินบนเป็นดินร่วนปนทราย พบศิลาแลงอ่อนในดินล่าง ความลาดชัน ๒-๕ เปอร์เซ็นต์ เป็นดินลึกมากและไม่มีการกร่อนของดิน

๓) กลุ่มชุดดินที่ ๓๗ ชุดดินพล ที่มีดินบนเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายแป้ง ดินล่างเป็นดินร่วนปนทราย ความลาดชัน ๒-๕ เปอร์เซ็นต์ เป็นดินลึกมากและไม่มีการกร่อนของดิน

๒. แรงจูงใจในการดำเนินการทำเกษตรปลอดภัย

นายวินิจ สุภาจันทร์ เกิดในครอบครัวที่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก โดยปลูกข้าวหอมมะลิ ๑๐๕ และข้าว กข ๖ เป็นหลัก การทำเกษตรส่วนใหญ่พึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก บางปีฝนฟ้าอากาศไม่เป็นที่พอใจเกิดภาวะฝนแล้งซ้ำซาก เกิดการขาดแคลนน้ำในการทำการเกษตรให้ผลผลิตตกต่ำ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพไม่สม่ำเสมอ พื้นที่แปลงนาเป็นแปลงเล็ก ๆ มีคันนาจำนวนมาก การใช้ประโยชน์พื้นที่ คือ การทำนาอย่างเดียว สภาพปัญหาของพื้นที่คือ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ดินเป็นกรดจัดมาก เนื้อดินบนค่อนข้างเป็นทรายดินล่างเป็นดินเหนียวมีหินลูกรังศิลาแลงอยู่ปริมาณมาก เมื่อดินขาดน้ำทำให้ดินแข็ง ไถพรวนยาก ขาดแคลนแหล่งน้ำในการเกษตร ทำให้การปลูกข้าวได้ผลผลิตน้อยและไม่คุ้มค่ากับการลงทุน ซึ่งเมื่อประสบปัญหาหารายได้ไม่เพียงพอ ปัญหาสารเคมีทางการเกษตร จึงทำให้เริ่มมีแนวความคิดในการปรับปรุงพื้นที่

๓. วิธีการดำเนินงาน

นายวินิจ สุภาจันทร์ เริ่มจากการให้ความสำคัญในการสร้างแหล่งน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน การอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงแปลงนาและมีการปรับเปลี่ยนจากการปลูกข้าวเพียงอย่างเดียวมาเป็นการปลูกพืชแบบผสมผสานและพัฒนาจนเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์ จากการพยายามพัฒนาพื้นที่ของตนมาจนถึงในปัจจุบัน ทำให้พื้นที่เริ่มมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นสามารถปลูกพืชระบบผสมผสาน ปลูกข้าวอินทรีย์ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไข่อินทรีย์ เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว เลี้ยงกบ ปลูกผักอินทรีย์ เช่น ผักสลัด พริก มะเขือ มะละกอ ฯลฯ รวมทั้งไม้ผลนานาชนิด เช่น ลำไย มะม่วง ฝรั่ง เป็นต้น พื้นที่นาหลังจากทำนาได้มีการปลูกพืชใช้น้ำน้อย และปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน และจำหน่ายสร้างรายได้ที่พอเพียงในครอบครัว

ชุดสระเพื่อกักเก็บน้ำและเลี้ยงสัตว์น้ำ

ปลูกปอเทืองเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน

ปลูกถั่วพริ้วเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน

แปลงนาอินทรีย์

กิจกรรมเลี้ยงหอยขม

กิจกรรมปลูกผักอินทรีย์

กิจกรรมปลูกถั่วลิสง

กิจกรรมปลูกกระเทียมเป็นพืชหลังนา

กิจกรรมปลูกหอมแดงเป็นพืชหลังนา

กิจกรรมปลูกมันเทศเป็นพืชหลังนา

นอกจากนี้แล้ว นายวินิจ สุภาจันทร์ ประธานศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) อำเภอเสนางคณิคม จังหวัดอำนาจเจริญ ยังได้นำศาสตร์พระราชา เรื่องการหมักดินมาใช้ในแปลง เพื่อเป็นการป้องกันการระเหยน้ำในดิน ช่วยรักษาความชื้นในดิน ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของจุลินทรีย์ที่มีประโยชน์ ทำให้ดินมีความสมบูรณ์ นอกจากนี้แล้วยังเป็น การป้องกันหญ้าที่ขึ้นในพื้นที่ได้ด้วย เพราะหญ้าโดนคลุมไว้ก็ไม่สามารถเจริญเติบโตได้ อีกทั้งยังได้นำความรู้เรื่องการทำปุ๋ยหมักแบบไม่กลับกอง การทำจุลินทรีย์สังเคราะห์แสง (Photosynthetic Bacteria; PSB) การผลิตเชื้อราบิวเวอร์เรีย เชื้อราไตรโคเดอร์มา มาใช้ในการทำเกษตรแบบอินทรีย์ของตน

ใช้ฟางข้าวคลุมดินในแปลงผัก

ใช้ฟางข้าวคลุมดินในแปลงผัก

น้ำหมักชีวภาพ

น้ำหมักชีวภาพ

จุลินทรีย์สังเคราะห์แสง

ปุ๋ยหมักแบบไม่กลับกอง

๔. ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

๔.๑ ด้านเกษตรกรต้นแบบ นายวินิจ สุภาจันทร์ เป็นบุคคลที่ใฝ่รู้ เป็นคนช่างสังเกต จึงได้วางแผนการใช้พื้นที่ตามองค์ความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ และจากประสบการณ์ที่ปฏิบัติมา เริ่มจากพื้นที่การทำนาเพียงอย่างเดียว ปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยการทำนาในช่วงแรกที่ยังใช้ระบบทำนาเคมี ทำให้ได้ผลผลิตน้อยมาก ไม่คุ้มค่ากับการลงทุน โดยมีปัญหาในการผลิตและการครองชีพ จึงเริ่มจัดการพื้นที่ของตนเองมาเป็นลำดับจนในปัจจุบันสามารถมีความมั่นคงในอาชีพได้ จนได้รับรางวัลต่างๆ ดังนี้

- ๑) รางวัลชมเชยเกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพไร่นาสวนผสมระดับประเทศ ปี ๒๕๖๐
- ๒) รางวัลชนะเลิศ การประกวดข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ปี ๒๕๖๐
- ๓) รางวัลเกษตรกรดีเด่น สาขาอาชีพไร่นาสวนผสมระดับเขต (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง) ประจำปี ๒๕๕๙

ประจำปี ๒๕๕๙

- ๔) รางวัลชนะเลิศครอบครัวชาวนาตัวอย่างภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปี ๒๕๕๘
- ๕) รางวัลชนะเลิศการประกวดคัดเลือกหมอดินอาสาดีเด่น ระดับสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ปี ๒๕๖๑
- ๖) ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตข้าวอินทรีย์ตำบลนาเวียง รางวัลชนะเลิศ ประเภทกลุ่มเกษตรกร การประกวดข้าวหอมมะลิ ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๕/๕๖ จังหวัดอำนาจเจริญ
- ๗) รางวัลชนะเลิศประเภทกลุ่มเกษตรกรในการประกวดข้าวหอมมะลิของประเทศไทย ปี ๒๕๕๒/๒๕๕๓

๘) รางวัลชนะเลิศ ลำดับที่ ๑ การประกวดข้าวหอมมะลิของประเทศไทย ประจำปี ๒๕๕๒

๙) รางวัลที่ ๒ การประกวดข้าวหอมมะลิของจังหวัดอำนาจเจริญ ประจำปี๒๕๕๑/๒๕๕๒

๑๐) รางวัลที่ ๒ ประเภทบุคคล ในการประกวดข้าวหอมมะลิจังหวัดอำนาจเจริญ ปีการเพาะปลูก ๒๕๕๑/๕๒

๑๑) รางวัลชนะเลิศอันดับ ๑ การประกวดข้าวหอมมะลิในงานสืบสานบุญคุณลาน จังหวัดอำนาจเจริญ ปีพุทธศักราช ๒๕๕๒

๑๒) รางวัลชนะเลิศอันดับที่ ๒ การประกวดข้าวหอมมะลิของจังหวัดอำนาจเจริญ ประจำปี ๒๕๔๘/๒๕๔๙

๑๓) รางวัลชนะเลิศลำดับที่ ๑ การประกวดข้าวหอมมะลิของประเทศไทย ปีการเพาะปลูก ๒๕๔๖/๔๗

๑๔) รางวัลที่ ๓ การประกวดที่ปรึกษากลุ่มยุวเกษตรกรดีเด่นชาย ปี๒๕๔๑

๑๕) รางวัลชนะเลิศ การประกวดที่ปรึกษาเยาวชนเกษตรกรชายดีเด่นระดับจังหวัด ปี ๒๕๓๔

๔.๒ ด้านการพัฒนาความสมบูรณ์ของดิน นายวินิจ สุภาจันทร์ สมัครเข้าเป็นหมอดินอาสาประจำหมู่บ้าน ทำให้ได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมความรู้เรื่องดินและแนวทางการปรับปรุงบำรุงดิน รวมทั้งการใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีชีวภาพของกรมพัฒนาที่ดิน ทำให้เริ่มสามารถนำความรู้และเทคโนโลยีต่าง ๆ มาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง ได้ปรับเปลี่ยนระบบการผลิตจากการทำเกษตรเคมี เป็นระบบอินทรีย์ โดยบริหารจัดการพื้นที่ มีการปรับปรุงบำรุงดินโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก พร้อมกับใช้น้ำหมักชีวภาพ การปลูกปอเทือง และถั่วพรางเพื่อเป็นการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

๔.๓ ด้านกิจกรรมการผลิตพืช นายวินิจ สุภาจันทร์ ได้มีการปรับปรุงพื้นที่การผลิตให้มีความอุดมสมบูรณ์ ทำให้ผลผลิตข้าวมีคุณภาพและปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้นอีกทั้งยังมีการจัดการระบบน้ำ มีการวางแผนการผลิต ทำให้ภายในศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร มีกิจกรรมที่หลากหลายมีผลผลิตออกจำหน่ายตลอดปี เช่น กิจกรรมการทำนาอินทรีย์ การปลูกผักในโรงเรือน การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบในกระชัง กิจกรรมไม้ผล กิจกรรมปศุสัตว์ ฯลฯ

กิจกรรมการปลูกผักสวนครัว

กิจกรรมปลูกผักในโรงเรือน

กิจกรรมปลูกข้าวอินทรีย์

กิจกรรมเพาะเห็ดในโรงเรือน

กิจกรรมการเลี้ยงปลา

กิจกรรมเลี้ยงกบในกระชัง

กิจกรรมปศุสัตว์

กิจกรรมปศุสัตว์

กิจกรรมการปลูกไม้ผล

กิจกรรมการปลูกพืชหลังนา

๔.๔ กิจกรรมด้านการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร จากการศึกษาที่เกษตรกรมีการจัดการพื้นที่ทั้ง ดิน น้ำ พืช ตามหลักวิชาการแล้วพบว่า อาชีพทางการเกษตรสามารถสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี ผลผลิตส่วนใหญ่เก็บไว้ขาย บางส่วนเก็บไว้เพื่อบริโภค และเก็บเป็นเมล็ดพันธุ์ไว้ใช้ในฤดูกาลถัดไป นอกจากนั้นแล้ว นายวินิจ สุภาจันทร์ ได้พัฒนาศูนย์เรียนรู้ฯ ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ

๕. ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ

๕.๑ ปัญหา

- ๑) เกษตรกรผลิตสินค้าตามฤดูกาล ผลผลิตไม่ต่อเนื่อง
- ๒) สินค้าที่ผลิตได้คุณภาพไม่คงที่
- ๓) ขาดแคลนแรงงาน

๕.๒ อุปสรรค

- ๑) พื้นที่สำหรับการเกษตรขาดความอุดมสมบูรณ์
- ๒) ในฤดูแล้งน้ำสำหรับใช้ทำการเกษตรไม่เพียงพอต่อการผลิต
- ๓) สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง ผลกระทบจากฝนแล้ง การระบาดของโรคแมลง

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

- ๑) ส่งเสริมให้ ศพก. หลัก มีการวางแผนการผลิต การตลาดร่วมกัน กับ ศพก. เครือข่ายในพื้นที่
- ๒) ส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกถั่วพรี้าเพื่อปรับปรุงบำรุงดิน เนื่องจากถั่วพรี้ามีความทนทานและเจริญเติบโตได้ดีในทุกสภาพดิน อากาศ

๓) ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการแหล่งน้ำให้เพียงพอสำหรับการทำการเกษตรในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนการใช้พลังงานทดแทน เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ให้กับเกษตรกรได้ใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึง

๔) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำงานวิจัยทางวิชาการที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรให้มากขึ้น เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านเทคโนโลยีการผลิตและการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรของเกษตรกรให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้

- ๕) ทำกิจกรรมเกษตรที่หลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงจากกิจกรรมเกษตร

๖. ประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรม

- ๖.๑ เกิดการสร้างเครือข่ายของผู้ทำการเกษตรแบบอินทรีย์
- ๖.๒ ต้นทุนการผลิตลดลง รายได้เพิ่มขึ้น
- ๖.๓ เกิดความปลอดภัยทั้งต่อผู้ผลิต และผู้บริโภค
- ๖.๔ เกษตรกรในพื้นที่ และพื้นที่ใกล้เคียงมีแหล่งเรียนรู้การผลิตเกษตรแบบอินทรีย์
- ๖.๕ มีการขยายผลให้เกิด ศพก. เครือข่ายในพื้นที่อำเภอเสนางคนิคม
- ๖.๖ สร้างอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกร และคนในชุมชน

๗. การขยายผลสู่เกษตรกรอื่นๆ

- ๗.๑ ขยายผลสู่ ศพก. เครือข่าย ในพื้นที่อำเภอเสนางคนิคม จำนวน ๑๒ ศูนย์
- ๗.๒ ขยายผลสู่กลุ่มยุวเกษตรกร
- ๗.๓ ขยายผลสู่ อ.กษ. อ.กม. ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ
- ๗.๔ ขยายผลสู่ YSF, SF
- ๗.๕ ขยายผลสู่แปลงใหญ่ ในพื้นที่จังหวัดอำนาจเจริญ

*****

สถานที่ถอดบทเรียน

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

ทีมงานผู้ถอดบทเรียน

๑. นายบุญยืน คำสุทธิ์	หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการผลิต
๒. นางวิไล อุตสำห์	หัวหน้ากลุ่มอารักขาพืช
๓. นายยอดเพชร เจือจันทร์	เกษตรอำเภอเสนางคนิคม
๔. นางกัลยกร ศุภโกศล	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๕. นายธีรวิทย์ ทองวรรณ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๖. นางสาวยอดขวัญ สุโรจนะ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ
๗. นายวุฒิพงษ์ วงษ์พานิช	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
๘. นางสาวยุรราพร นาคำ	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
๙. นางสาวนาริน บุญกลม	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
๑๐. นายอินทัช จันทร์เรือง	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ
๑๑. นางสาวอรอนงค์ แสงอ่อน	นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรปฏิบัติการ

ผู้รับการถอดบทเรียน

นายวินิจ สุภาจันทร์

ประธานศูนย์คณะกรรมการเรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร อำเภอเสนางคนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ